

In memoriam Nederlandse jezuiten 2014

Anton Dekkers, Frans van der Lugt, Wim van der Lee, Michael Brenninkmeijer, Piet Ruttenberg, Norbert Halsema

Anton Dekkers

1922 – 2014

Na zijn studie filosofie vertrok Anton Dekkers op 24-jarige leeftijd naar Denemarken. Er werkten daar Duitse jezuiten, maar vanwege de oorlog hadden zij te weinig mankracht en daarom vroegen zij steun aan de Nederlanders om hen te helpen. Met uitzondering van zijn studie theologie in Maastricht en zijn tertiaat in Münster, is Anton in Denemarken gebleven tot op 81-jarige leeftijd. Hij voelde zich thuis tussen de Denen, wier informaliteit hij zeer waardeerde. Hij nam de Deense nationaliteit aan. Het viel hem dan ook moeilijk naar Nederland terug te keren, maar zijn toenemende blindheid maakte een langer verblijf in Denemarken onmogelijk.

Aanvankelijk werkte hij als leraar en schoolleider in Arhus en Kopenhagen. In 1976 werd hij door bisschop Hans Martensen SJ gevraagd om secretaris-generaal van het Bisdome te worden. Dat was een taak waar Anton zich bijzonder goed op zijn plaats heeft gevoeld. Hij had een zeer goede band met de Deense bisschop en ook de priesters in het bisdom waren heel gelukkig met hem. Deze taak heeft hij 12 jaar lang vervuld. Daarna werd hij pastoor in Köge, dankbaar dat hij naast zijn administratieve werk nu ook de gelegenheid kreeg voor meer pastorale taken, daar waar – zoals hij het zelf uitdrukte – de mensen leven en sterven.

In die tijd kreeg hij ook bijzondere belangstelling voor het sociale apostolaat, meer in het bijzonder voor een rechtvaardig economisch bestel. Hij schreef een interessant boekje over de Bijbelse grondslagen van een rechtvaardige economie, met de intrigerende titel 'Bijbelse Sabbath Economie'. Het boekje verscheen in het Deens en in het Engels. Hij beschrijft daarin hoe de Bijbelse wetten omtrent de sabbatjaren (Lev. 25) tot doel hadden een concentratie van macht en geld te voorkomen in de Joodse maatschappij. Anton was ook betrokken bij de oprichting van de Deense OIKOS-bank, die goedkope leningen verschaft aan kleine ondernemingen in ontwikkelingslanden.

Anton was ook een toevlucht voor de katholieke vluchtelingen die in de jaren '70 uit Zuid-Amerika naar het toen nog gemakkelijk asiel verlenende Denemarken kwamen en hulp verwachtten van het bisdom.

Teruggekeerd in Nederland ging hij wonen in het Berchmanicum in zijn geboortestad Nijmegen. Hij werd lid van de cliëntenraad, maar zijn ogen gingen steeds meer achteruit, zodat hij niet meer kon lezen en uiteindelijk helemaal niets meer zag. Maar zijn belangstelling voor het wel en wee van zijn medebewoners bleef. En ook zijn belangstelling voor het wereldgebeuren, tot in de laatste week voor zijn overlijden. Ondanks zijn handicap bleef hij een aangenaam en opgewekt huisgenoot.

Frans van der Lugt

1938 – 2014

Frans werd geboren in Den Haag. Het gezin van der Lugt telde vijf zonen en twee dochters. In 1959 vertrok hij naar Grave om jezuïet te worden. Hij was een levendige maar ook ingetogen jongeman die zich thuis voelde in het noviciaat. Hij studeerde filosofie in het Berchmanianum in Nijmegen, met toewijding en succes, terwijl hij zich voorbereidde op zijn toekomst in het Midden-Oosten, waarnaar hij met ongeduld uitzag.

Hij ging in Libanon Arabisch studeren. Dit ging hem goed af, maar hij was vooral blij met de snelcursus Libanees dialect. Daarmee kon hij na een aantal maanden in contact komen met mensen voor zover de studie dat toeliet. In die jaren maakte hij kennis met de communiteiten in Syrië, met name in Homs. Daar hadden de jezuïeten een college midden in de oude stad. Toen hij eenmaal de theologie en de studie psychoanalyse had afgerond, kon hij echt voor onbepaalde tijd goed voorbereid aan het werk.

In 1976 vertrok hij naar de Syrische stad Aleppo en werkte van 1987 tot 1993 in Damascus. Daarna vestigde hij zich in Homs, waar hij onderwijs gaf en onderdak verleende aan geestelijk zwakkeren. Hij kreeg buiten Homs een stuk land van vijftig hectare ter beschikking van de Syrische overheid, waar hij groente op verbouwde en een wijngaard had. Ook waren er sportvelden en een motel voor toeristen.

Vanaf 2000 bood dit landgoed Al Ard (de aarde) verblijf en werk aan veertig mensen met een mentale beperking., Medio 2011 verliet pater Frans het landgoed vanwege de Syrische burgeroorlog. Hij vestigde zich in het jezuïetenhuis in Homs. Ondanks verschillende verzoeken en adviezen weigerde hij Homs te verlaten. Hij wilde in de stad blijven, bij zijn medegelovigen, zijn vrienden en bekenden.

Op 7 april 2014 werd bekend dat pater Frans door pistoolschoten in het hoofd om het leven was gekomen. Hij is nog dezelfde dag begraven op het terrein van het huis in Homs.

Hij werd herdacht op 9 april door paus Franciscus tijdens de algemene audiëntie. Daarbij memoreerde de paus dat pater Frans zich altijd genereus en liefdevol heeft ingezet voor iedereen. Om die reden was hij zowel bij de christenen als bij de moslims zeer gewaardeerd.

De gewelddadige dood van Frans van der Lugt kreeg veel aandacht in de media. In bijeenkomsten en publicaties werd hij herdacht als martelaar.

Wim van der Lee

1926 -2014

Midden onder de oorlog trad Wim in bij de jezuïeten, direct na zijn gymnasium B aan het Ignatiuscollege in Amsterdam. Hij trad daarmee in het voetspoor van zijn broer Hein, die al in 1939 was ingetreden. Evenals zijn broer kreeg Wim na zijn noviciaat en studie filosofie de opdracht om biologie te gaan studeren in Utrecht.

Na zijn priesterwijding in 1959 en zijn tertiaat in Oostenrijk werd Wim in 1961 leraar biologie en godsdienst en vanaf 1963 ook onderdirecteur van de HBS aan het Ignatiuscollege. Toen het college in 1974 verhuisde naar Purmerend verhuisde Wim mee en hij ging daar met een paar andere paters wonen in een rijtjeshuis. Wim vond het aangenaam om gewoon tussen de mensen te wonen. Ook de uitdaging om als pionier te werken trok Wim.

De school startte met 100 leerlingen, maar toen Wim in 1984 met de VUT ging was dat aantal gegroeid tot 1100. Officieel was Wim de leider van de school, maar hij ging er trots op dat de school in feite geleid werd door een driemanschap, wat meer beantwoordde aan zijn gevoel voor democratie. De school was ook op andere wijzen tegendraads, bijvoorbeeld door geen cijfers maar kwalificaties te geven.

In 1984 begon er een geheel nieuwe periode voor Wim. Enige jaren tevoren was die periode al ingeluid toen Wim een ongeluk kreeg met zijn fiets, veroorzaakt door een loslopende hond. Hij brak daarbij een dijbeen en de genezing met revalidatie en complicaties duurde bijna een jaar. De ervaring die hij als langdurig patiënt daarbij opdeed deed hem besluiten om pastor te worden in een zorginstelling. Hij keerde terug naar Amsterdam en werkte daar vanaf 1985 in het Prinsengracht ziekenhuis, het revalidatiecentrum Overtoom en zorgcentrum Sint Jacob. Ook hier stond bij Wim samenwerking hoog in het vaandel, vooral met de dominee.

In 2000 werd het patershuis van het Ignatiuscollege aan de Hobbemakade in Amsterdam gesloten en verhuisde Wim naar de seniorencommunauteit in Den Haag en in 2005 naar het Berchmanianum in Nijmegen. De aandacht die hij aan de leerlingen en patiënten in Amsterdam had gegeven gaf hij ook aan zijn medebroeders. Vanaf het eerste moment bezocht hij regelmatig de huiskamer van de verpleegafdeling, een plek die hij goed had leren kennen in de tijd dat hij vaak op bezoek kwam bij zijn zieke broer Hein, die in 1991 aan een hersentumor in het Berchmanianum overleed. Hij was een van de vaste celebranten in de kapel van de gesloten afdeling, waar hij met de bewoners hartelijk de eucharistie vierde en persoonlijke aandacht voor ieder van hen had.

Op een gegeven moment begon Wim tekenen te vertonen dat hij de grip op zijn leven en het contact met zijn omgeving begon te verliezen. Vanaf dat moment ging hij heel snel achteruit. In de vroege ochtend van 22 mei stierf Wim vredig. Hij werd op 28 mei begraven, onder grote belangstelling, zowel van zijn vroegere medewerkers als van de familie met wie hij zijn leven lang een frequent en hartelijk contact heeft gehad.

Michael Brenninkmeijer

1932 – 2014

Michael Brenninkmeijer werd in Londen geboren, maar volgde de middelbare school in Nederland. Hij trad in 1951 in bij de jezuïeten in Grave. Na zijn filosofiestudie in het Berchmanianum te Nijmegen studeerde hij Engels in Amsterdam, waar hij in 1961 zijn doctoraal examen haalde. Tijdens zijn studie theologie vertrok hij naar Beiroet, waar hij zijn theologie afmaakte en in 1964 priester werd gewijd.

Na zijn tertiaat in de Verenigde Staten werd hij benoemd aan het college in Homs in Syrië. Hij zou zijn hele verdere leven in Syrië blijven, voor het grootste gedeelte in Homs, maar ook enige jaren in Aleppo en Damascus. Hij was het liefst in Homs. Maar hij was niet in de wieg gelegd als collegepater en het speet hem dan ook niet dat de school spoedig na zijn aankomst in Homs werd genationaliseerd, waardoor hij bevrijd was van zijn taak als docent Engels.

Daardoor kreeg hij zijn handen vrij om in de wijk Nouzha een godsdienstig centrum op te bouwen, compleet met een kerk. Een van de activiteiten daar was huiswerkbegeleiding, zodat op een alternatieve wijze toch kon worden doorgegaan met onderwijs. Verder wijdde Michael zich aan catechese en allerlei andere soorten apostolisch werk. Hij celebreerde de Mis zowel in de Latijnse als in de Oosterse ritus. Hij was buitengewoon geliefd bij zijn parochianen.

Hij leefde uiterst bescheiden, was tevreden met het minste, gaf niets om materiële zaken, maar was niettemin voldoende bedreven in geldzaken om door zijn oversten als econoom belast te worden met de financiën van de gehele regio.

Het laatste jaar van zijn leven was tragisch. Niet alleen werd bij hem kanker geconstateerd, maar hij moest ook aanzien hoe zijn stad Homs verwoest werd door de strijd tussen het leger van de regering en de rebellen. Zelf verbleef hij toen vanwege zijn ziekte in de Libanon, maar zijn jarenlange huisgenoot Frans van der Lugt werd vermoord en de residentie werd zwaar beschadigd. Terwijl zijn geliefde Syrië verscheurd werd door onderlinge twisten stierf Michael op 23 mei in het ziekenhuis Hôtel-Dieu in Beiroet, waar hij enige dagen later werd begraven.

Piet Ruttenberg

1936 – 2014

Piet Ruttenberg werd geboren in Rijswijk, bij Den Haag, op 23 juli 1936, in een diep gelovig gezin met vier kinderen. Hij studeerde op het Sint-Stanislascollege te Delft en trad in de Sociëteit op 7 september 1956. Na zijn filosofiestudie ging hij in 1961 gedurende drie jaar op stage in het bisdom Popokabaka. Hoe kwam een Hagenaar terecht in Congo? Ten gevolge van politieke spanningen tussen Nederland en Indonesië werd hij niet toegelaten tot het traditionele missiegebied van de Nederlandse provincie.

Na zijn theologiestudie en zijn priesterwijding in Heverlee vertrok hij opnieuw naar Congo en wijdde hij een jaar studie aan Afrikaanse talen en cultuur. Piet heeft weloverwogen gekozen voor het veldwerk en is daaraan trouw gebleven. Van dorp naar afgelegen dorp, met de terreinwagen als het kon, te voet als het moest. Onderdak krijgen in een povere hut, de sacramenten toedienen, onderrichten, meelevens met het wel en wee van de dorpsgemeenschap.

Piet deed dit werk met overgave en met overleg. Van 1991 tot 2006 was hij de stichter en de leider van het centrum La Storta in Pelende waar een degelijke vorming werd gegeven aan de leken die in de vele missieposten van het bisdom de kerkgemeenschappen dragen en bezielen. Voor de stichting en begeleiding van die basisgemeenschappen kon hij onder meer rekenen op de samenwerking met de zusters van La Divine Providence. Die jarenlange samenwerking getuigt ervan dat Piet tot diepe vriendschap in staat was. Het charisma van de hartelijke omgang met mensen steunde bij hem op een stevige geestelijke overtuiging.

De jaren begonnen te wegen en Piet werd in februari 2013 ziek overgebracht naar België waar men een ernstige hersentumor vaststelde. In Heverlee heeft hij zijn laatste jaar doorgebracht. Hij is vredig naar zijn Heer vertrokken op 30 mei 2014.

Norbert Halsema

1941 – 2014

Na zijn gymnasium B aan het Ignatiuscollege in Amsterdam trad Norbert op 19-jarige leeftijd in bij de jezuïeten. Pas aan het einde van zijn filosofiestudie kwam het verlangen in hem op om naar de missie in Indonesië te gaan. Eerst moest hij nog twee jaar surveillant worden op het Canisiuscollege in Nijmegen, een tijd waarvan hij later zei dat hij die niet had willen missen. In 1968 vertrok hij naar Indonesië, waar hij de eerste twee jaar Javaans en Indonesisch studeerde. Daarna studeerde hij theologie in Yogyakarta, welke studie hij afsloot met een scriptie over Leven met Symbolen, een aanzet tot een christelijke anthropologie als bijdrage tot liturgie-vernieuwing.

Hij werd in 1973 door Mgr. Ernst priester gewijd in Amsterdam. In Nederland zette hij zijn studie voort met een pastorale en een pastoraal-klinische training. Een jaar praktisch als pastoor van de desaparochie Wonogiri sloot de voorbereiding af op de taak waarvoor hij bestemd was: begeleider van de seminaristen gedurende hun pastorale jaar, dat vooraf ging aan hun wijding. Die lange voorbereiding paste bij het karakter van Norbert; hij ging niet graag over één nacht ijs. Daardoor leverde hij ook kwaliteit.

Vanwege de kwaliteit die hij bood werd Norbert een veel gezocht raadsman. Aanvankelijk – van 1977 tot 1989 – voor de seminaristen, zowel wereldheren als jezuïeten, die hij begeleidde bij hun stage. In 1985 trad hij toe tot de staf van het Pastoraal Centrum, waarvan hij later assistent-directeur en directeur zou worden. In dat Pastoraal Centrum werden cursussen gegeven over parochieopbouw en ziekenbegeleiding voor priesters en later ook voor dominees en leken die werkzaam waren in de pastoraal. Die cursussen werden niet alleen gegeven in het Centrum te Yogyakarta, maar ook ter plaatse, zodat Norbert in vele diocesen in de gehele archipel is geweest. Het Centrum gaf ook kleine boekjes uit, in totaal meer dan 250 titels.

Vanaf 1999 werd Norbert vaak aangezocht om kapittels te begeleiden van zustercongregaties. Het feit dat hij de drie talen sprak die bij die kapittels het belangrijkste waren (Nederlands, Indonesisch, Engels) en vertrouwd was met het kerkelijk klimaat in Nederland en Indonesië was daarbij een groot voordeel. Maar hij werd toch vooral gevraagd vanwege de rust en wijsheid die hij uitstraalde.

Deze kapittels brachten hem vaak naar Nederland. In het seizoen 2005-2006 verving hij de directeur van het Ignatiushuis in Amsterdam. In 2008 vroeg de toenmalige provinciaal van Nederland hem om voorgoed terug te keren naar Nederland en overste te worden van de Amsterdamse communiteit. Norbert voldeed aan dat verzoek.

Spoedig daarna werden echter de eerste verschijnselen zichtbaar van het melanoom, waaraan hij uiteindelijk zou sterven. De uitvaart vond plaats in een druk bezochte Krijtbergkerk. We verliezen in hem een buitengewoon charmante medebroeder die in staat was in iedere communiteit waarin hij woonde een aangename sfeer te scheppen.